

Giriş

Birinci Dünya Savaşı mevzi harbinin ikinci yılında, Avrupa'nın kanlı hendek cephesinden uzak olan Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da insanoğlu tarihinin en kara sayfalarından biri yazıldı. Osmanlı İmparatorluğu'nun son hasta yıllarında Jön-Türk egemenliği sinsî ve acımasız bir tasarımla planladı: Anadolu topraklarında mevcut gayrı-müslîm ve gayrı-Türk halklarının tasfiyesi. Bu kanlı ve kasıtlı fikir, İttihad ve Terakki partisinin en üst rütbelerince en ufak ayrıntılarıyla hazırlanmıştı. Talat paşa, Enver paşa, Cemal paşa ve 5 Ağustos 1914 tarihinde Enver paşa tarafından kurulmuş olan Teşkilat-ı Mahsusa'nın mensupları bu insanlık suçuna üstlenmeye kalktılar. İttihadistler, zalim Sultan II. Abdulhamid'in istibdat döneminde 1895-1896'larda fecî katliamlardan geçirilen Ermenileri kökünden yok etmeye başkoydular ve Doğu Anadolu'da yoğun nüfus ile ikamet eden ve ulusal bir rönesans sergileyen bu Ermeni halkını topyekûn yok etmeyi mümkün olduğu kadar gerçekleştirdiler. 1915 soykırımının bir merkezî planlanma türünden olduğu çeşitli uluslararası arşivlerde kaydedilmiştir, Osmanlı arşivleri dahil. Aynı zamanda İttihadistlerin Osmanlı topraklarındaki etnik azınlıklarını (özellikle Kürtleri) teşhiz etmeleri, irticaî gerekçelerle ve safsatalarla çeteler şeklinde Ermenilere salmaları, şu an çoğunlukla mazlum olan o aynı halklar (özellikle Kürtler) için acı bir gerçektir.

Soykırım nedir?

Soykırım, "genocide" kelimesinin Türkçe karşıtıdır. "İrk katliamı" anlamına gelen bu kavram, İkinci Dünya Savaşında Alman devleti tarafından icra edilen Yahudi Soykırımı (Holocaust)'dan sonra 9 Aralık 1948'de Birleşmiş Milletler Soykırım Anlaşmasında betimlenmiştir. Bu günden sonra da jenosid artık uluslararası hukukun yargı dairesine ait kılınmıştır. [1] "Herhangi bir ulusal, etnik, ırksal, siyasi veya dîni grubun kısmen veya tam tahribatını tasarlamak ve gerçekleştirmek" diye bu betimleme kabul edilmiştir.

Ayrıca soykırımın şartları da şöyle nitelendirilmiştir:

1. gruba ait mensupları topluca öldürmek;
2. gruba ait mensuplara ağır fiziksel ve(ya) psikolojik hasar vermek;
3. gruba ait mensupları bilerek zor yaşam koşullarına tabi tutmak;
4. gruba ait mensupların doğumlarını önlemek;
5. gruba ait çocukları zorla başka bir gruba nakletmek. [2]

İttihadistler ve çeteleri, Ermeni Soykırımında bu şartların beşini de 1948'den önce ifa ettiklerine rağmen, Birleşmiş Milletler Soykırım Anlaşmasında sayılan gerekçelerin evrensel olmaları münasebetiyle "soykırımcı" lakâbını hak etmişlerdir. Fakat dahası var. Soykırımcı tam olarak nedir, kimdir, ve soykırım suçu hangi boyuta kadar cezaîdir? Anlaşma beş alanı kapsıyor: üstte saydığım şartları yerine getirenler, bu şartları planlayanlar, bu şartları kamuya dayatıp halkı bu şartları yerine getirmeye teşvik edenler, bu şartları yerine getirmeyi deneyenler, ve son olarak, bu şartlardan birine veya fazlasına ortak olup işbirliklik yapanlar. [3]

Ve bu son alan sözkonusu Kürtleri kapsamaktadır. Kürtlerin Ermeni Soykırımındaki rolünü anlamak için soykırımı 3 devire ayırmak gerekir: Sultan II. Abdulhamid

dönemindeki 1895-1896 katliamları, Ittihad ve Terakki'nin 1915'de gerçekleştirdiği nihai soykırım, [4] ve 1919-1922 Kemalist katliamlar. Bu katliamların mahiyeti kesinlikle rabitalıdır ve özellikle Kürtlerin bu üç katliamlarda da yoğun katkıları olduğu inkar edilemeyecek kadar açıktır. Bu dönemlerin birincisinde ve üçüncüsünde Kürtlerin rolü sistematik ve örgütlüdür (zikredildikleri sıra ile Hamidiye alayları ve 'başbozuklar'). 1915 soykırımında Kürt katkısı bireysel, dağınık ve örgütsüzdür, fakat Ermenilerin pek az dayanabildikleri için, hem sayı hem de şiddet olarak bu dönemde kıyımların şiddeti ifrata kaçmıştır. Ve en önemlisi olan, her üç dönemde de devletin Kürtleri aktif olarak öldürmeye teşvik etmesi ve Kürtlerin de bu provokasyon oyununa gelmeleri göze çarpıyor.

1891-1907: Hamidiye Alayları dönemi

Bilindiği gibi Sultan II. Abdulhamid (1896-1909) "kızıl" ünvanını komünist olduğu için kazanmadı. 1891'de bir Şaffi Kürt olan Tuğgeneral Mehmet Paşa'ya Hamidiye Alaylarını oluşturma görevini vermesinden dolayı Kızıl Sultan olarak tarihe geçti. Bu tasarım, Rusların Kazak Alaylarından ilham alan Şakir Ahmet Paşa'nın Abdulhamid'e önerilerinden kaynaklandı. Hınıs, Malazgirt, Van ve Bitlis yörelerindeki aşiretlerden topladığı yaklaşık 750 kişilik 100 adet tamamen Şaffi Kürt olan Hamidiye alayı, güvenliği sağlamak için pan-Islamist bir düşünceden oluşturuldu. [5] Sultan II. Abdulhamid, Osmanlı İmparatorluğun çökmesini sezdüğünde İslam'ı bir birleştirici öge olarak algıladı ve Hamidiye Alaylarıyla Osmanlı topraklarının doğu kesiminde yaşayan Hıristiyanlara karşı terör kampanyası açtı. Bu çetelerin her takdirde suçsuz kaldığı ve devlet halkın şikayetlerine aldırmadığı bunlara çok büyük güç veriyordu. Soygunları, gaspları ve katliamları suçsuz kaldı ve aşiretlere mal kazandırdı, özellikle zengin olan Ermenilerin mallarını. [6] Ermenilerin hükümete şikayet çabalarının nafile olduğu da bu cezasızlığı vurguluyor. Hamidiye Alaylarını "nizam altında haydut" (organized brigandes) olarak nitelendiren Ermeniler, bu kanlı çetelerin valilerle, kaymakamlarla ve mutesarrıflarla da gizli alakaları olduğunu belirlemişlerdi. [7] Ermenilerin yerel idare vasıtasıyla bu zulüme son verilmesi talebinde bulunmaları da nafile idi; son bir çare kalmıştı. Bu idrak, kendilerini savunma gerekçesiyle silahlı teşkilatlanmalarına neden oldu (fedayîler) [8] ve alaylarla silahlı çatışmalar oldu. Bu çatışmalardaki Kürt kayıplarının sayıları da sonradan "Ermeniler de öldürdü" yalanlarıyla istismar edildi (ediliyor). Yine Osmanlı devletinin amacı burda Ermenilere yapılan zulmün teorik çerçevesini de "kötüleşen ekonomik koşullar" safatasıyla Kürtlere atfetmekti halbuki Kürtlerin üstlendikleri iş sadece üst rütbe emirlerinin icraatı idi. [9]

Fakat bu atlı milis kuvvetler sadece Ermenilere ve Süryanilere karşı olarak şiddet uygulamadı. Alevi olan aşiretlere de katliamlar yapıldı, özellikle Dersim'de ve Varto'nun Xormek, Lolan ve Abdalan aşiretlerine. [10] Bu açıdan hükümet hem doğu'daki Alevi-Şaffi (hem Kürt hem Zaza) potansiyel birliği önlüyordu ve halkları kışkırtıyordu, hem de asi Hıristiyan unsurları yavaş yavaş yok ediyordu. Bu süreçte dînin önemi küçümsenmemeli. "Hamidiye Alaylarından Kürtler de zarar gördü" vb. cümleler sözkonusu devirde kesinlikle önem taşımaz. Osmanlı'nın dîni yönüne ağırlık verilen bu dönemde ırksal vasıflandırmalar geçersizdir ve müslim – gayrı-müslim sınırları titizleştirilmiştir. [11] Zaten bundan dolayı Alevi Kızılbaşlar da, sunnî olmadıkları için, Hamidiye Alaylarından yoğun zarar görmüşlerdir. Bu olgu, 1915 soykırımında özellikle Kızılbaşların çok sayıda Ermeniye saklayıp koruduklarına neden oldu.

Hamidiye döneminin şiddet zirvesi Sason ve Van'da meydana geldi; Zeytûn (Süleymanlı) isyanında bazı Kürt ve Çerkez “başıbozuk”lardan ziyade Kürtlerin özel katkısı olmamıştır.

Sason Ermenilerin Kürtlerin haraç toplamalarından ve rasgele cinayetlerinden bıkmalarından dolayı silaha başkoymaları bir mükateleye vesile oldu. [12] Ermenilerin silah taşımaları yasak olduğu için, ve dolayısıyla çok az silah ve cephaneye sahip oldukları için bu çatışmalarda Ermeniler mağlup çıktılar ve topluca katledildiler. Avrupa'nın ısrarıyla Sason'u araştırma için tayin edilen ‘bilim adamları’, bir komisyon şeklinde Ermenilerin asiliğini abartıp çatışmayı bir kanlı Ermeni isyanı olarak falsifikasyona uğrattılar. Bunun üzerine Hençak ve Armenakan partilerin yönetim kurulları tarafından İstanbul'da düzenlenen bir protestoda çeşitli rahatlatıcı taleplerde bulundular fakat nafile. Hükümet ne Ermenilerin durumunu düzeltti, ne de katilleri cezalandırdı.

Van'da durum değişti. Van'da Ermenilerin Kürtlerle tahammül atmosferinde yanyana yaşamaları nadir bir olguydu. Devlet “münafıklık yapmadan önce” (before such relations were destroyed by the interference of the government), ortak şenlikler düzenleniyordu [13], 1862'de Ermeniler Kürtlerle beraber devlete karşı ayaklanmışlardı, [14] hatta 1914'e kadar bile göreceli bir huzur mevcut idi. [15] Fakat maalesef ortalık karıştı. Başka bir nokta, Van Ermenilerinin savunmasız olmamaları Van'ın Rusya'ya ve İran'a yakın olmasından kaynaklanıyordu. Ermeniler kaçakçılıkla silah depolarına sahiptiler ve kesinlikle âciz değillerdi. Ayrıca Ermeniler burda bütün müslümanlardan sayı olarak üstündüler. Bu kışkırtıda mühim olan devletin bir Kürdün bir Ermeniye vurmasına tahammül edip gizlice alkış tutması fakat bir Ermeni bir Kürdü vurunca çok ağır cezalandırılmasıdır. Bir devletin şiddet tekeli onu meşru kılan öğedir ve burda Ermenilerin haklı itaatsizliği başlar. Bu tatsızlıklar ard arda devam edince, Van'da kıyamet 15 Haziran 1896'da koptu. Zaptiyelerin provokasyonlarına dayanamayan Ermeni siyasi partiler ittifak yapıp “Aikesdan” adlı Ermeni mahallesinde 600 genç erkeği silahlarla teçhiz ettiler. Bunun üzerine general Saadettin Bey derhal Kürt alaylarını seferber etti ve ağır silahlı çatışma başladı. Saadettin Bey Ermenilerin teslim olmalarını istedi fakat Ermeniler devletin sahipsizliğinden dolayı doğal savunma haklarını tatbik ettiklerini iddia ettiler. Sonunda Ermeni grupların cephaneleri tükenir, Osmanlı ordusu bunları topa tutar ve ardından Kürtler Ermeni köylerine ve mahallelerine saldırır, yakar, talan eder. Van katliamı da burda sonra erer. Bu kıyımlarda önemli bir husus olan Ermenilerin güçlü ve yetenekli güçlerini yitirmeleri; bu olay 1915 soykırımında İttihadistlere mutlaka örnek olmuştur. Kürtlerin yoğun askeri kayıplara uğramaları örgütsüzlük ve beceriksizlikten kaynaklanır. Ayrıca Mareşal Zeki Kürtleri değersiz bir maşa olarak kullanıp sorumsuz ve tehlikeli pozisyonlara sokması da dikkat çekicidir. [16]

Kürtlerin bu dönemde devlet tarafından köle yerine koyulmaları acı bir gerçektir. Resmen devletin kiralık katilleri edilen basiretsiz Kürtlere oynanılan bu kanlı oyun günümüze değin bitmemiştir (letting the Kurds do the slaughtering for the government). [17] Katliamların vahşet oranı insanın algılama kapasitesini aştığı için ayrıntılara girmeyi doğru bulmuyorum, bir örnek kâfidir: 1888'de uluslararası toplumun hiddetli ısrarıyla tutuklanan insanlıkdışı caniliğiyle tanılan Kürt ağası Musa Bey, maskaralık bir davada beraat edince, İstanbul'un Ermeni patriği korkusundan bu adaletsizliği ancak 2 sene sonra hafifce şikayet etmeye cesaret edebilir. Bunun üzerinden 1 hafta geçmeden tarihi bir eser olan Erzurum katedrali yakılıp yıkılır, ve Urfa katedraline 3000 kadın ve çocuk tıkanıp gaddarca yakılır. [18]

Hamidiye döneminde toplam yaklaşık 250.000 – 300.000 Ermeni katledilmiştir, 100.000 Ermeni Avrupa, Amerika ve Rusya'ya kaçmıştır ve 50.000 bebek ve çocuk yetim kalmıştır. [19]

Dipnotlar:

- 1 United Nations Convention on Genocide, U.N.T.S. No. 1021, vol. 78 (1951), s. 277, madde 1 ve 14.
- 2 United Nations Convention on Genocide, U.N.T.S. No. 1021, vol. 78 (1951), s. 277, madde 2.
- 3 United Nations Convention on Genocide, U.N.T.S. No. 1021, vol. 78 (1951), s. 277, madde 3 ve 4.
- 4 Adana (Cilicia)'daki 1909 katliamlarda Kürtlerin rolü ya pek az ya hemen hemen olmamıştır; bkz. Richard Hovannisian – The Armenian Genocide; history, politics, ethics, s.175-178.
- 5 Burhan Kocadağ – Doğu'da aşiretler, Kürtler, Aleviler, s.161.
- 6 Jason Goodwin – Lords of the horizons; a history of the Ottoman Empire, s.315.
- 7 Vahakn Dadrian – The History of the Armenian Genocide, s.47.
- 8 M. Sipaan – De halve maan boven de Ararat, s.154.
- 9 Sylvia Kedourie – Turkey before and after Atatürk; Internal and external affairs, s. 4, 24.
- 10 Ali Kaya – Dersim Tarihi, s.148.
- 11 Martin van Bruinessen – Kürtlük, Türklük, Alevilik; Etnik ve dinsel kimlik mücadeleleri, s.19.
- 12 Vahakn Dadrian – The History of the Armenian Genocide, s.118.
- 13 Christopher J. Walker – Visions of Ararat; Writings on Armenia, s.41.
- 14 Vahakn Dadrian – The History of the Armenian Genocide, s.134.
- 15 Henry Morgenthau – Ambassador Morgenthau's Story, bölüm 23: The "Revolution" at Van.
- 16 Vahakn Dadrian – The History of the Armenian Genocide, s.167, not 61.
- 17 Harry van Mierlo – Kerk-Turken zijn geen Turken, s.24.
- 18 Harry van Mierlo – Macht en manipulatie in het Midden-Oosten, s.24-25.
- 19 Claire Mouradian – L'Arménie, s.60.

Posté le:

Sujet du message: Ermeni Soykiriminda Kürtlerin rolü -1; 2; 3 - Memo Erzincan

by Memo Erzincan (Aktrm ZF)

1915: Yirminci yüzyılın ilk jenosidi

Istanbul'da Mekteb-i Harbiye'de dört öğrenci tarafından kurulan Ittihad-i Osmanî Cemiyeti'nin genel amacı parlamento ve anayasa oluşturmaktı. Bu gizli cemiyet gelişince mensup sayısı da yükseliyordu fakat birçok tutuklamalar yüzünden çoğu mensup Fransa'ya kaçtı. Bunların arasında olan Ahmet Rıza, burda Les Jeunes Turcs ('jön

Türkler' = genç Türkler) olarak tanınan İttihad ve Terakki Cemiyetini kurdu. Mensupları Sultan II. Abdulhamid'e katı nefretten başka bir ortaklık göstermeyen örgüt, bazı itkilere rağmen (Bahaettin Şakir ve dr. Nazım'ın katılığı dahil), Ahmet Rıza'nın liderliğiyle muhalefeti sürdürdü.

Aynı zamanda Edirne'de basit bir telgrafçı olan Mehmet Talât, organize yeteneğine sahip olduğu için 1906'da Selanik'te Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'ni kurabildi ve bu örgüte Makedonya ve Trakya'dan binbaşı Enver paşa da katıldı. Bu örgüt 1907'de İttihad'la birleşince şiddete ve tehdide başvurup Temmuz 1908 ihtilalını gerçekleştirip iktidara geçebildiler. Anayasanın yeniden kurumlaştırılması Ermeniler tarafından da olumlu tepkiler gördü. Bundan sonra, Selaniklilerin Paris'ten dönen eski İttihadçılara devlette yer vermemelerinden dolayı İttihad'ın merkezi gücü yavaş yavaş Selanik'e kaymaya başladı ve Ahmet Rıza örgütü Enver ve Talât'a teslim etti. [20] 1909'da İstanbul'daki anayasaya ağır darbe olan şeriatçı kontradevimden sonra İttihadistler Makedonyaya kaçtı. Bu olaydan sonra devrimci Ermenilere karşı Adana (Cilicia)'da şeriat içerikli katliam yapıldı. [21]

Osmanlı halklarını birleştirmek isteyen fakat hayal kırıklığına uğrayan İttihad ve Terakki Cemiyeti, Balkanlarda yenilgiye uğrayan ordunun savaştan sonra çekilince 1913'de şiddetli askeri bir darbe gerçekleştirdiler. Edirne'ye fedâyîlerle (İttihad'ın siyasi katilleriyle) hücum edip şehiri Bulgarlardan geri alan Enver paşa idi, fakat 29 Eylül 1913 İstanbul Anlaşmasında Osmanlı topraklarının Balkan, Yunanistan ve Trakya kesmi tamamen kaybedilmişti. İttihadistler şimdi iktidardadılar. Enver-Talât-Cemal üçlüsü lider olmalarına rağmen toplam yaklaşık 50 mensuptan ibaret olan yönetim kurulu hayli güçlü idi. Balkan yenilgilerinden dolayı aşağılık kompleksine kapılan İttihad, eşitlik kisvesi altında Almanya ve Avusturya-Macaristan'la müttefik olup 1914'te Birinci Dünya Savaşına resmen katıldı. [22]

Burda son derece mühim bir husus, Balkanlar'ın ve Yunanistan'ın bağımsızlık ilan etmeleri doğudaki Ermenileri de uyandırmasıdır. İttihadistlerin Ruslara karşı savaşma teklifi Taşnak partisi tarafından reddedilince İttihadistlerin moreli çok bozulur. [23] Ve bu andan itibaren 'Ermeni Sorunu' başlıyor.

Talat paşa'nın en ünlü deyimlerinden birisi "Türkiye Türklerindir" dir. [24] Dr.Nazım'ın deyimiyle de "Osmanlı devleti saf Türk olması gerekiyor". [25] Bunlar ve benzeri şiarlar özellikle Ermenilere karşı bir tehdit aleti olarak kullanılmıştır. Burda Sultan II. Abdulhamid'in pan-Islamist çabalarının neticesiz kalması pan-Türkizm'e vesile oldu. Tabi ki bu dönemde Avrupa'da yaşanan ulus-devlet milliyetçiliği de Osmanlı zihniyetine tesirsiz kalmadı. [26] Bunun üstüne de Balkanlardan ve Orta-Asya'dan Türk-milliyetçi düşünenlerin İstanbul'a gelmesi İttihadistleri Türkleştirmeye yönelttiler. Diyarbakırlı bir Kürt olan (!) Ziya Gökalp'ın da burda önemli bir felsefi katkısı vardır. Fakat, Türkçülükten ziyade, müslümanların tenezzül etmediği ticarete Hıristiyanların yerine Türk patronların yerleştirilmesinden yanadır. Yani ekonomik bağılılığın kopmasını ve Türklerin kendileri teşebbüs etmelerini savunur. [27]

Fakat son derece saldırgan bir siyasi çizgi izliyen İttihadistler, bunu nasıl anladı? Ermenilerin ticaret, sanat, bilim alanlarında çok becerikli olmaları zaten müslümanların kıskancını pekiştiren bir olguydu. Türklerin Ermenilerin yerine geçmesi için ilk önce Ermenilerin ortadan kalkması gerekiyordu. Ve Ermeniler şark cephesinde zaten baş belası olmuştu. İşte burda ürkütücü senaryoyu da Enver paşa ve Talât paşa şekillendirdiler.

Sadece Ermenilerin mallarını yağmalayacaklarına, 'Ermeni Sorunu'na kökünden çözüm getirmeye çalıştılar. [28] Savaş patlayınca, ilk çatışmalarda Enver paşa'nın Sarıkamış'ta Ruslara karşı enayice mağlup çıkmasından sonra masum köy halkını katletmesinden dolayı Ermeniler 'yetti artık' diyip Rusların oluşturduğu 7 adet Ermeni taburda yer alırlar. [29] Bu olaya sonradan devlet tarafından 'ihanet' denilir; fakat Ermeniler kime sadakat yemin ettiler de ihanet olsun? Onları 20 seneden beri katleden devlete mi? Ayrıca orduya 250.000 asker veren Ermeni halkının ihanet oranı müslümanlarınkinden daha düşüktü! [30] Van, Şabin Karahisar ve Musa dağında Ermenilerin, çaresiz olduklarına rağmen, sonuna kadar direnmeleri cesurluğun ta kendisidir. [31]

Bunun üzerine İttihadistler soykırım kararını alır ve hiç vakit kaybetmeden iki geçici yasayla (tehcir ve istimlak yasalarıyla) Ermenilerin malları alıp, dağıtıp, tehcir kılıflı soykırımı başlatırlar. Bu planın sistematik bir soykırım olması, savaş cephesinden uzak olan şehirlerde bile Ermenilerin toplanıp sürülmesinden dolayı apaçıktır. Ordu'da yer alan Ermeniler ise ağır işe tayin edildikten sonra kurşuna dizilirler. [32] Nisan 1915'de İstanbul'da 2345 Ermeni aydın, politikacı, yazar, vb. tutuklanıp asılır. İstanbul Ermenileri korkudan nereye kaçacaklarını şaşırmişti. Yanısıra Ermeni halkının entellektüel potansiyeli imha edilmişti ve Ermeniler başı uçurulan bir insan gibi mukavemetsiz kalmıştı. Kaldı Doğu Anadolu'da yaklaşık 2 milyon Ermeni. Ve bu kirli işi halletmek için de Kürtler ve özellikle Teşkilat-ı Mahsusa sahneye çıkar.

Teşkilat-ı Mahsusa'nın rolü burda devletin sabikalıları, haydutları, katilleri, yani kısaca illegal şahsiyetleri kendi lehine kullanma geleneğinin tohumudur. Bu Sultan III. Selim'den itibaren uygulanmış çok uzun bir geleneğin ürünüdür. 1914'de liderliği Dr. Bahaettin Şakir'e devredilen bu 'devlet içinde devlet' (state within a state) çok kısa zamanda seferber edildi ve doğu'da soykırımı icra etmekle görevlendirildi. [33] Akıl almayacak kitle katliamları işlemek için hapishanelerden doğuya sevk edilen yaklaşık 30.000 gaddar katil bu cinayet örgütüne mensup ve liderdi. Fakat aralarında gazeteci, sanatçı, doktor, siyasetçi de vardı. [34] Alman altınıyla finanse edilip son derece gizli bir konumda İkmal Şubesi'nde yer almıştı. Enver paşanın bu örgütü sırf Ermeni kanı akıtmak için kurmuş olması kesinlikle şüphesizdir. T.C. her zaman Teşkilat-ı Mahsusa'nın soykırımcı rolünü red etti ve hala etmekte. Devlete göre Teşkilat-ı Mahsusa sadece 'Birinci Dünya Savaşı sırasında askeri ve paramiliter hareketler gerçekleştirerek önemli görevlere üstlenen bir örgüt'. [35] Yani soykırım burda 'önemli görev' adlandırılıyor! Ayrıca Mustafa Kemal'in da bu örgüte üye olması bu açıdan hem açıklayıcı, hem de dikkat çekicidir. [36]

Kürtlerin bu soykırımda herhangi tertip işlevi yoktu, fakat Ermenilerin ölüm yürüyüşlerinde çok ağır katliamlar ve gasplar yapılmıştır. Burda Hamidiye dönemiyle önemli farklar, bir savaşın mevcudiyeti ve örgütsüzlük. Savaş döneminde insanın esas karakteri açığa çıktığı malum. İnsan ya çöküp korkar, ya adaletsizliğe başkaldırır ya da hain gibi sinsiliğe başkoyup komşularını katleder. [37] Kürtlerin rolü her bu üç kategoriyi de kapsıyordu. Kimi kendi hayatını tehlikeye sokarak cesurca Ermenileri saklayıp kaçmalarını sağladı, kimi de Teşkilat-ı Mahsusa çetebalarının emrine geçip masum köylüleri kılıçtan geçirdi. Belirleyici gerekçe burda yine İslam, daha doğrusu irtica. Öte yandan Ermenilerin malvarlığı devlet tarafından istimlak edilmesinden dolayı Kürtlere bu ölüm yürüyüşlerinde ganimet yoktu ve 'sadece' rasgele katliamlar ve kadın-kız kaçırmaları oldu (kadınların evlere tıkanmaları ve ard arda jandarma ve Kürt çetelerin tecavüzlerine uğraması dahil). [38] Kürtlerin katkısı genelde bireysel düzeyde gerçekleştiği için burda uzun uzun katilleri ve kahramanları saymak anlamsızdır. Devletin Kürtleri teşvik etmesiyle alakası olan bir kaç özel örnek yeterlidir:

– Van’ın valisi olan göreceli iyi huylu Tahsin Bey, Enver paşa’nın kayınbiraderi olan Cevdet Bey için zorla istifa etmesinden 5 gün sonra (15 Nisan 1915) Van’da ilk katliamlar meydana geldi. Cevdet Bey o kadar kana susamıştı ki 24 Nisan’ı bile bekliyemedi: Van’ın kuzeyinde 8 günde 24.000 Ermeni’nin ölümüne neden olan bu canavar, batı’nın protestolarına dair basitçe “Kürtler yaptı” dedi. Ermeni devrimcilerin Van’da cesur direnişlerinin cezasını Bitlis Ermenileri çekti: Cevdet Bey “Kasap Taburu” olarak adlandırdığı ordusunu Bitlis’e sürüp, orda ittifak yapmış olan (!) Kürtleri ve Ermenileri kışkırtıp birbirine kırdırmayı becerdi. [39]

– Diyarbakır (Amed)’de devletin cellatlığını yapan Bekran, Şego [40] ve Belek aşiretleri, Silvan (Farqîn), Bişerix ve Diyarbakır - Muş arasında tek bir Ermeniye sağ bırakmamışlardı. Kürt kadınları bile baltalarla, keserlerle vb. aletlerle saldırmışlardı ki kâfir öldürüp de sevap toplasınlar. Ayrıca korkunç bir katil olan Zilan Şeyhi (Ağrı), sayılan aşiretlerle devlet tarafından silahlandırılıp davul zurnacılarla Ermeni köylerine gönderildiler. Davul zurna çalınırdı ki çevredeki Ermeni köyleri katledilen insanların ürpertici feryatlarını duymasın diye. [41]

– Sivas’ın Imranlı kazasında kaymakam tarafından görevlendirilen Kürtlerin kollarına kırmızı bez sarılırdı. Bu bez onu takana öldürme yetkisi veriyordu (direct license to kill). [42]

– Ölüm yürüyüşlerden kurtulan ve perişan hallerde Suriye çöllerine yetişen Ermenilerin çoğu Cilicia asıllı olması göze çarpıyor. Adana, Zeytûn (Süleymanlı) ve Maraş etraflarında Kürtlerin ve Kürt yörüklerin daha az olması (dolayısıyla yürüyen Ermenileri öldürmemeleri), bu insanların kurtulabilme ihtimallerinin artmasına neden olmuştu. Demek özellikle teşvik edici münafık devlet yetkililerin az olduğu yörelerde Kürtler Ermenileri saklamış ve sahip çıkmıştır.

Dersim’in soykırımında rolü bambaşkadır. Yüzyıllarca devletten zulüm ve katliama uğramış olan (ve hâla uğrayan) Dersim halkı son derece mazlum bir halktır. Dolayısıyla, özellikle İmparatorluğun çöküşüyle, devletin düşmanlık güttüğü bir dönemde Dersimlilerin doğal müttefiği Ermenilerdi. Onbinlerce Ermeniye saklayıp ele vermeyen mert, yurtsever ve misafirperver Dersim halkı, aynı zamanda otantik ağıtları olan ‘lawik’lerle Ermeni Soykırımını tanıyan ilk halk olmuştur (tam olarak “Tertelê Hermenîyu” adlı lawik). Ayrıca ‘Sözlü Tarih’ geleneğini hor görüp küçümseyenler bu olguyla kepaze olmaktadır. Eski bir Urartu ve Ermeni başkenti olan Erzincan şehir merkezinde Ermeniler yerli Türkler tarafından kesilip topluca Fırat’a (Karasu’ya) atılırken, nehir, cesetleri götüremeyip Erzincan ve Alpköy arasında tikanıp akış gidişatını temelli bozup güzergâhını değiştirmiştir! [43] Burdaki çürüyen cesetler suyu kirletip karahumma’ya vesile olmuştur; bu epidemilerde vefa eden müslümanların ölü sayısı sonra devlet tarafından ‘Ermeniler bizi katletti’ iddialarla ahmakça istismar edilecektir. [44] Dersim dağlarına kaçan Ermeniler ise Dersimliler tarafından şartsız bir merhametle karşılanmışlardır (the native Kurds (Kızılbaşes) have offered them generous hospitality). [45] Ayrıca Dersimlilerin Osmanlı ordusuna asker vermemeleri de Ermenilerin gözünden kaçmamıştır. Osmanlı devletinin buna karşı önlem alması Rus istilasından dolayı aktarılmıştır. [46] Ermeni edebiyatı Ferhat aşiretinin 1916’da ayaklanmasını bile dile getiriyor. Bu olaylardan sonra Ferhat aşiretinin devlet tarafından sürgün edilmesi de temas ediliyor. [47] Rusların Erzincan’a kadar ilerlemesiyle beraber, ‘fedâyî’ Ermenilerin bu istilada Dersimlilerden de haksız yerde intikam almalarının [48] nedeni, bu ordudaki Ermenilerin Kafkas asıllı Ermeniler olup, ne Erzincan’dan ne de Dersimlilerin rolünden haberdar olmalarından kaynaklanıyor. [49] Ayrıca o avuç dolu Ermenilerin öfkesi hem anlaşılır, hem de mallarını

yağmalayıp dükkanlarının yerine oturmuş olan müslümanlara karşı yönelik olması doğaldır.

Dersimlileri iyi tanıyan ve onbinlerce Ermeniye insanlık vazifesi gerekçesiyle saklamış olduklarını bilen, bir Erzincanlı Ermeni Soghomon Tehlirian'dır. Tehlirian aslen Erzincan'ın Tilek köyündendir. Soykırımın en ateşli günlerinde, abisinin, annesinin ve babasının kafasını baltayla yarıp, bacısına kendi gözünün önünde vahşice tecavüz eden askerler, jandarma ve müslüman halk, Tehlirian ailesini katlettikten sonra devam eder. Soghomon kendisi 2 gün cesetlerin arasında kalır ve kalktıktan sonra sağ olduğunu sezer. Munzur dağlarına kaçıp bir Dersimli nenenin yanına sığınır. Dersimli nene onu evine alıp yaralarına bakar. Kâmil paşanın 'Ermenileri saklıyanların evi yakılıp, kendileri de öldürülecektir' fermanından dolayı, [50] Soghomon fazla kalamıyacağını anlar. Yaraları iki ayda iyileşir ve Dersimliler buna 'Kürt giysileri' (şalvar vb.) verip 'Iran'a kaç' der. [51] Soghomon iki yoldaşıyla buluşup Iran'ın Salmasd, sonra da Tiflis şehrine kaçır. Burda bir sene kaldıktan sonra Rusların 1916 kışında Erzincanı işgal ettikleri haberini duyar. Geri döner ve eski evindeki saklanmış paraları bulur. Tehlirian, Erzincan'da 20.000 Ermeni'den sadece 2 Ermeni ailesinin sağ kalmasından bahseder, ve bu ailelerin de kılıç zoruyla müslüman olduklarını belirtir. [52] Erzincan'da 1 ay kaldıktan sonra Tiflis'e, sonra da Rusya'ya gidip tahsil görür. İstanbul'dayken Talât paşanın 5 Temmuz 1919'da gıyaben idam cezasına çarptırılmasını [53] duyduktan sonra ruhsal durumu kötüleşir. Tehlirian şaşkınlıktan Selanik ve Sırbistan'da dolaşırken resmen ruhsal hastalığa kapıldıktan sonra 1920'de Paris'e gider. Sonunda Talât paşanın Berlin'de olduğunu ve Almanya'nın Talât'ı teslim etmek istemediğini [54] tesadüfen duyup, 1921'de Talât'ı bulur, tereddüt etmeden onu vurur ve mahkeme önünde beraat eder. [55]

Not: bu zavallı insan sonradan T.C. tarafından hiç göz kırıp utanmadan 'katil Ermeni ajanı' olarak nitelendirildi ve ardından Talât 'büyük Türk kahramanı' ilan edilip, namına bir anıt müzesi açıldı... [56]

Dipnotlar

20 Özgür Politika, 3 Temmuz 2001, Ragıp Zarakolu – "Ahmet Rıza'nın Düşündürdükleri" makalesi.

21 Erik J. Zürcher – A History of modern Turkey, s. 121.

22 Erik J. Zürcher – A History of modern Turkey, s. 136-137.

23 Harry van Mierlo – Macht en manipulatie in het Midden-Oosten, s.32.

24 E. Uras – Tarihte Ermeniler ve Ermeni meselesi, s.612.

25 Richard Hovannisian – Armenia on the road to independence 1918, s.51.

26 Hugh Poulton – Top Hat, Crescent and Grey Wolf, s.12-14.

27 Doğan Avcıoğlu – Türkiye'nin düzeni: dün, bugün, yarın; birinci kitap, s.160-163.

28 Vahakn Dadrian – The History of the Armenian Genocide, s.224.

29 Bernard Lewis – The Middle East; 2000 years of cultural and political history, s.332.

30 Claire Mouradian – L'Arménie, s.66.

31 Franz Werfel – Die vierzig Tage des Musa Dagh, s.29-41.

32 Vahakn Dadrian – The History of the Armenian Genocide, s.225.

33 Frank Bovenkerk & Yücel Yeşilgöz – De maffia van Turkije, s.254-255.

- 34 Doğan Avcıoğlu – Millî Kurtuluş Tarihi III, s.1114 ve 1135.
- 35 <http://www.mit.gov.tr/tarihce.html>
- 36 S. Parlar – Osmanlı'dan günümüze gizli devlet, s.17-28.
- 37 Robert Delaware – Individual behaviour during wartime, s.371-372.
- 38 Henry Morgenthau – Ambassador Morgenthau's Story, bölüm 24: The murder of a nation.
- 39 Viscount Bryce – The treatment of the Armenians in the Ottoman Empire, bölüm III, paragraf 22.
- 40 Burhan Kocadağ – Doğu'da aşiretler, Kürtler, Aleviler, s.209.
- 41 Viscount Bryce – The treatment of the Armenians in the Ottoman Empire, bölüm III, paragraf 22.
- 42 Viscount Bryce – The treatment of the Armenians in the Ottoman Empire, bölüm VIII, paragraf 78.
- 43 Henry Morgenthau – Ambassador Morgenthau's Story, bölüm 24: The murder of a nation; Zarouhi röportajı.
- 44 Dorothee Forma – Genocide: de ijzige stilte tussen Turken en Armeniërs; Hovannisian röportajı.
- 45 Viscount Bryce – The treatment of the Armenians in the Ottoman Empire, bölüm V, paragraf 53, 67.
- 46 Viscount Bryce – The treatment of the Armenians in the Ottoman Empire, bölüm V, paragraf 64.
- 47 Ali Kaya – Dersim Tarihi, s.170-171; ayrıca Ali Kaya Ermeni Soykırımı'ndan tek laf bile etmiyor;
- Henry Riggs – Days of Tragedy in Armenia: Personal Experiences in Xarpüt 1915-1917, s.111.
- 48 Ali Kaya – Dersim Tarihi, s.173-174: “[...] Rusların bu zulüm ve tecavüzlerine Ermeniler de iştirak etti...”.
- 49 Bernard Lewis – The Middle East; 2000 years of cultural and political history s.332-333;
- Dadrian, Ermenilerin intikam almaları hakkında müslüman ölü sayısının toplam 6000 olduğunu der; [not 50].
- 50 Dorothee Forma – Genocide: de ijzige stilte tussen Turken en Armeniërs; Dadrian röportajı.
- 51 Soghomon Tehlirian davası; Soru ve Cevap no. 21, 22 ve 23.
- 52 Soghomon Tehlirian davası; Soru ve Cevap no. 36 ve 37.
- 53 Vahakn Dadrian - Trials of the Ittihadists; bölüm: Wartime Cabinet Ministers & Top Ittihadist Leaders Series.
- 54 Vahakn Dadrian – The History of the Armenian Genocide, s.391.
- 55 Soghomon Tehlirian davası; Soru ve Cevap no. 66-71.
- 56 Claire Mouradian – L'Arménie, s.130.
-